

Kymenow (*Rinktiniai raštai* 3, 136), tad *Kymėnai* galėtų būti ir dėl karų grėsmės atsikėlusią jotvingių kaimo apvietuvintas pavadinimas.

Vladas Žulys

Baigta 2006 10 09

Tako g. 1–7

LT-53356 Akademija, Kauno raj., Lietuva

Mažmožis 9

1926 metų žemės reformos metu jos speciali Valdyba oficialiai vartoti nenorėjo paleisti dvarininkų suslavintų pavadinimų. Vienas toks atlietuvintas kaimas buvo Vilkaviškio apskrities Žaliosios valsčiuje netoli Augalų kaimo *Sūdava* (net vietovardžių kartotekoje (bylose) nesukirčiuotas). Jis prigijo, tik vėliau pripažinta forma *Sūduvą* ir sukirčiuota kaip 3^a kirčiuotės vietovardis pagal analogiją (plg. *Ilguvą*, *Lietuvą*, *Šaukuvą* ir kt.).

Simui Karaliūnui turbūt nežinoma tokia istorija, jis nėra vartęs bylų su vietovardžių ir Žemės reformos valdybos pastabomis, todėl *Sūdavą* jo nurodomas knygoje *Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose*, t. II, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005, p. 267, kaip didelės vertės ir senumo faktas, bet yra 1926 metų žemėtvarkininkų darinys, dėl tam tikros analogijos raštuose pasidaręs *Sūdava*, bendrinėje kalboje pagal daugelio *-uvą* priesagos vietovardžių vartojama *Sūduvą* (3^a), gyvojoje kalboje lyg ir nebūta tos formos, niekieno neužrašyta, nors taisyklingai sudaryta, bet be istorinių šaltinių.

Mažmožis 10

Žemaičiuose, Ventos upės baseine, buvo didelė pelkė *Debėsnos* pl. (tariama *d'eb'ė.s-nas*, *d'eb'ė.snu*, *puo d'ėb'esnàs* Pāvandenė, Užventis), taip yra rašiusi net Žemaitė savo kūryboje), pavyko taip įteigti ir Aldono Pupkio knygoje *Vietovardžių žodynas*, 2003, p. 79. Netikėtai Simas Karaliūnas paima ir platina neįtikėtiną neistorinę formą *Debesna*, žr. *Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose* I 67, III 27, 59 (iš sen. rusų pagal Spruogį ir O. Trubačiovą, Дебесна ten pat II 302).

Mažmožis 11

Vad. dzūkų (pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių) šnektose veikia toks regresyvinės priebalsių asimiliacijos dėsnis *-šti-* > *-šči-* (ne *-šč-*). Dėl to dėsnio nepaisymo Saulius Ambrazas straipsnyje „Dėl būdvardžių su priesaga *-intelis (-ė)* kilmės“ (*Baltistica* 39 (1), p. 71) teikia formą *tuščýtelis* (iš OG 261 *tušč'it'el'is*), nepažiūrėjęs, kad jau LKŽ_{xvii} 186 buvo transkribuota *tuštýtelis* ir primiršęs minėtą regresyvinę priebalsių asimiliaciją.

Ir daugiau yra įvairiai transkribuotų pietų aukštaičių (ir rytų aukštaičių vilniškių) žodžių. Tariama *džir̃.žas*, *tšir̃.štas*, *tširštùm* (tolimoji regresyvinė asimiliacija). Tai neseni tarties faktai, girdėti ir skelbti Elžbietos Mikalauskaitės tyrinėjimuose, žr. Mikalauskaitė, *Lietuvių kalbos fonetikos darbai*, 1975 (parengė Antanas Pakerys), p. 115, transkribuoti *tširštšimai* ~ *tirštimai*, kaip ir *m'inkštimas* ~ *minkštimas*, *vaĩki-štšis* ~ *vaĩkyštis* ir kt. Simo Karaliūno monumentaliame veikle *Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose* II, 2005, 187 pateiktos transkribuotos formos *čir̃štas*, *čiuřštas*, *čiuřštumà* negali rodyti kokios senybės ar fakto tikrumo.

Mažmožis 12

Antanas Juška daug tarminės leksikos yra surinkęs, bet kaip autodidaktas kai ko yra netinkamai prikūres. Jam atrodė, kad *bakūžė*, *kumelė* ir *samana* yra kokių priesagų dariniai, todėl sukūrė „bepriesaginius“ žodžius rankraščio *baka* ‚bakūžė‘ (J₁ 184, red. F. Fortunatovas), *kùmė* ‚kumelė‘ (LKŽ_{vi} 866, paliudyta ir Kos 161!), *samà* ‚samana‘ (LKŽ_{xii}).

Tai yra nevykę dariniai, daugelis tai žino seniai, bet štai S. Karaliūno prestižiniame veikle *Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose* kaip tikras duomuo nurodoma *sama* ‚samana‘ J (I 67). Be abejo, tai nesamas kalbos faktas, visai neturįs pamato lietuvių kalboje.

Mažmožis 13

Jaunos mokslininkės Birutės Kabašinskaitės įdomioje knygoje *Lietuvių kalbos liaudies etimologija ir artimi reiškiniai* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998) teikiama negirdėta forma *piršýs* 82 p. ‚arklio krūtinė‘, nes daug kur Lie-

tuvoje yra *pìršys* sf. pl. (1) net prie Vařnių (LKŽ_x 26 teikia ?*pìršìs*). Arkliais rūpinosi paprastai vyrai, kurie plačiai sako esant *pìršys*, *pìršìms*, tai *pìršỹs* sm. sing. nežinia iš kur žinoma. Knygoje dar ir nemažai kirčio klaidų: *bruõžas* = *brúožas*, *ruõžas* = *rúožas*, *rašliavà* = *rāšliava*, *Ežerūnà* = *Ėžerūna*, *tù lýdžiu* = *tuõ lydžiù*, *skētra* = *skētra* (1) scom. ir *skētrà* sf. (4), *ařžuolas* = *áržuolas*, ž. *puõkai* = *puokaĩ* ž.

Vytautas Antanas Vitkauskas

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5

LT-10308 Vilnius, Lietuva

Dar kartą dėl sintaksinių ryšių skirstymo

2006 metais išėjo *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos* ketvirtas, pataisytas, leidimas. Kadangi šios gramatikos vyriausiasis redaktorius neseniai (Ambrazas 2005: 168) pripažino, kad ankstesniuose *DLKG* leidimuose taikyta „... morfologizuota valdymo ir šliejimo priešprieša lietuvių kalbos sintaksinės sistemos ir jos raidos tyrimui pasirodė mažai prasminga“, parūpo pažiūrėti, kaip prijungimo tipai apibrėžiami naujajame, pataisytame, leidime. Pasirodo, kad ir šiame leidime tebeskiriami tie patys derinimas, valdymas ir šliejimas. Pacituosime iš eilės jų apibrėžimus:

„Derinimas yra priklausomojo žodžio morfologinės formos (linksnio, skaičiaus, gimines) parinkimas pagal pagrindinį žodį...“ (*DLKG*⁴, p. 480);

„Valdymas yra priklausomojo žodžio parinkimas, sąlygojamas pagrindinio žodžio junglumo. Valdomu žodžiu dažniausiai eina daiktavardžių ar įvardžių linksniai [...]. Juo gali eiti ir nekaitoma žodžio forma“ (ten pat, 480).

„Šliejimas yra priklausomojo žodžio formos parinkimas pagal jos reikšmę, nesąlygojamas pagrindinio žodžio junglumo“ (ten pat, 481).

Patogumo dėlei palyginkime čia pacituotus apibrėžimus su ankstesniuose leidimuose pateiktais apibrėžimais. Derinimo apibrėžimas, palyginti su ankstesniais leidimais, nepasikeitė, bet valdymo ir šliejimo apibrėžimai anksčiau skambejo taip:

„Valdymas yra priklausomojo žodžio linksnio formos parinkimas, sąlygojamas pagrindinio žodžio junglumo.“ (*DLKG*¹, 480).